
CENTRO EUROPEO DI STUDI TRACI

Anno/Anul XIX. N. 183

Gennaio/Ianuarie 1990

Noi Tracii

Mensile. Spedizione abb. postale Gruppo III 70% - 00187 Roma, Foro Traiano 1/A, Tel. 06/679.77.85

«CONTRACTIA» ȘI «EXTENSIA» GEO-ETNICĂ ÎN LIMITELE TERITORIULUI AUTOHTON (ÎN ISTORIA VECHE)

Prof. Anton MOISIN

În istoria veche și în prima parte a celei medievale, caracterizată prin mari mișcări de popoare și prin dezorganizarea unor alcătuirii statale, populațiile sedentare au găsit un mijloc de apărare - sau mai bine zis de conservare - în retragerea, oarecum instinctivă, spre zonele mai ferite ale teritoriului strămoșesc.

Fenomenul acesta este bine reprezentat în istoria veche a neamului românesc. Încă de la începuturile istoriei dacice propriu-zise s-a observat că «Daci montibus inhaerent» («Dacii stau aninați de munți») ¹, expresie a scriitorului antic Florus care, dincolo de frumoasa ei formulare, ascundea o realitate aspră: expuși diferitelor atacuri, Dacii își rezemau rezistența pe lanțul carpatic. Munții oferă dintotdeauna un dublu avantaj: țin spatele frontului acoperit și permit fructificarea maximă a apărării. Nicăieri nu se poate obține o combinație mai eficientă a apărării indirecte cu apărarea directă decât în zona marilor masive muntoase. Ceea ce știm noi astăzi din acest punct de vedere știau la fel de bine și anticii, dovadă fiind faptul că însuși Burebista, în pofida redutabilei și mobilei sale armate, a preferat să-și bazeze centrul puterii tot pe munți. Aceasta a avut ca urmare o sporire a *densității populației* în zona respectivă. Hadrian Daicoviciu precizează: «Densitatea populației în

---

zona Munților Orăștiei, caracterul ei de *sistem* încheșnat și chibzuit al fortificațiilor de aici, construcțiile civile-gospodărești... demonstrează clar superioritatea lor față de *toate* celelalte din Dacia»². Dealtfel, o simplă privire pe harta așezărilor geto-dacice arată o densitate mai mare a așezărilor în interiorul arcului carpatic, explicația fiind desigur aceea că Transilvania însăși este o fortăreață naturală, singura din Europa ca atare. Așadar încă din antichitate era creată posibilitatea de retragere și rezistență îndelungată în caz de mare primejdie în zona muntoasă, fapt dovedit de războaiele susținute de regele Decebal. Între această repliere din antichitate și replierea atât de frecventă în Evul mediu - când populația Țărilor Române se retrăgea rapid spre păduri și munți în cazul atacurilor otomane - se situează, după părerea noastră, și retragerea spre zonele muntoase în vremea migrațiilor de după anul 271 e.n., când apărarea romană a Daciei a încetat. Ea a luat de data aceasta un caracter mai amplu și a ținut vreme mai îndelungată, de aceea o putem asemăna unei «contractii». Este vorba însă doar de o contracție *în limitele propriului teritoriu strămoșesc* - fapt pe care îl subliniem pentru a preîntâmpina orice interpretare greșită sau speculație -, fără o părăsire a vreunei părți din acesta, ci doar de o concentrare mai mare în zonele mai ferite. Se știe că, în general, popoarele migratoare urmau linia câmpiilor, fiind dependente de cai și de turmele de vite. O înfruntare a lor era dificilă, întrucât era vorba de neamuri îndeobște războinice, călite în lupte și foarte mobile, cu care o populație sedentară, cum era aceea a Daco-Romanilor (deveniți din secolul al VII-lea Români), slab organizată, cu greu se putea măsura. Doar două soluții existau: ori să se înțeleagă cu acestea, ceea ce nu era simplu în faza invaziei efective, ori să le evite printr-o repliere în munți și păduri. Această din urmă soluție a fost aleasă, după toate probabilitățile, în multe cazuri de către Daco-Romani. Ea ar explica în bună parte acea «tăcere impresionantă» a izvoarelor cu privire la Români, despre care vorbește medievalistul francez F. Lot, cu referire la perioada secolelor IV-VIII, când migrațiile ating apogeul³.

În problema istoriei demografice este necesară desigur o colaborare inter-disciplinară, între istorici și matematicieni. Ne-a atras atenția un calcul efectuat de un specialist în matematică, de profesie inginer, Gh. Săminoiu, care a alcătuit un studiu de istorie demografică bazat pe diferite calcule matematice (acest studiu ne-a fost încredințat spre analiză științifică privind partea istorică și sperăm să mai putem reveni asupra sa cu alt prilej)⁴. Domnia sa pornește de la o dată verificabilă actual, anume faptul că în alte zone asemănătoare ca sol și climă cu aceea a zonei muntoase a Carpaților, este obișnuit să se întâlnească densitatea de 10 locuitori /km². Apoi face următorul calcul: lungimea arcului carpatic pe teritoriul românesc istoric este de 1480 km. (pe linia Buziaș-Râmnicu Sărat - fosta Pocuție și Buziaș-Halmeiunord de Maramureș - fosta Pocuție). Aici se puteau retrage în siguranță Români în vremea năvălirilor popoarelor migratoare, munții oferind, prin

pădurile și ținuturile de la poale, până la o distanță de circa 40 km., atât securitate cât și autonomie în procurarea hranei. Socotind ambele fețe ale Carpaților, distanța de 1480 km. se dublează, ajungând la 2960 km. (cca 3000 km.). O zonă de siguranță similară a fost și pe linia Dunării, dar sub alt aspect, anume al protecției oferite încă mult timp după anul 271 e.n. de către Imperiul Roman (ulterior de către Imperiul Roman de Răsărit). Distanța Baziaș-Tulcea este de circa 900 km. Așadar, în vremea migrațiilor au existat în țara noastră *zone protejate* în lungime de circa 4000 km. Înmulțind 4000 km cu 40 km. (lățimea zonei de protecție), rezultă 160.000 km.², cam 50 % din suprafața Daciei (de după Burebista. sub a cărei domnie suprafața a fost mult mai mare). Înmulțind 160.000 cu 10 locuitori, reiese cifra de 1.600.000 locuitori, care se puteau adăposti în vremea migrațiilor⁵. După părerea noastră, nu e lipsit de interes faptul că respectiva cifră - fără ca autorul să fi remarcat - se potrivește exact cu cifra totală a populației Țărilor Române la întemeierea lor (până în anul 1400), admisă oficial chiar în manualele de istorie: 700.000 pentru Transilvania, 500.000 pentru Țara Românească și 400.000 pentru Moldova.

Concordanța datelor dă de gândit, fiind un sprijin pentru ideea că, în perioada migrațiilor, era foarte plauzibil ca populația românească să se orienteze cu precădere spre zonele muntoase sau împădurite. În același sens concură o altă dovadă, anume dispariția centrelor urbane din Dacia. Istoricii Constantin Daicoviciu, Em. Petrovici și Gh. Ștefan scriau: «Nepăstrarea numelor de orașe și localități mai mari antice în limba română nu este nici o dovadă a absenței populației Daco-Romane din Dacia. După abandonare, acestea își pierduseră treptat rolul economic și social pe care l-au îndeplinit ca centre de meșteșuguri și negustori, menținându-și doar, un secol-două, o oarecare importanță de centre politico-administrative. Meșteșugurile decad și ele, o dată cu dispariția centrelor urbane, reducându-se la cele mai simple, cu caracter casnic și rural: țesutul, olăritul, făurăria și dulgheria. Decăderea și părăsirea definitivă a orașelor sau centrelor mari era o consecință firească a transformării felului de trai al populației daco-romane. Aceasta, din agricolă și sedentară, în general, se transformă *periodic*, datorită împrejurărilor, în una agricolă, crescătoare de vite și păstorească, cu un caracter sedentar limitat. La acest fel de viață trece, treptat, și populația orășenească. Epoca în care a putut avea loc această schimbare de trai trebuie să fi fost anterioară așezării Slavilor în Dacia și nu greșim dacă o punem în legătură cu tulburările pricinuite de invazia Hunilor în centrul Europei și de năvala în suita lor a diferitelor seminții migratoare. Orașele și centrele mai mari ca și văile deschise erau doar primele și consecvent lovitele ținte ale popoarelor migratoare»⁶. Și se adaugă: «Fenomenul nu e nici neobișnuit, nici fără de analogii. În multe din fostele provincii romane se revine masiv, în timpuri de restriște, de continuare răsboaie și invazii, la ocupațiile rurale, în speță la păstorit (cazul Africii de nord, al Spaniei, Peninsulei Balcanice etc.)»⁷. Acest

fenomen, arată cei trei istorici, a implicat și în cazul populației daco-romane existența «unei nestabilități periodice»⁸, evident, în cadrul teritoriului autohton. După «construcția» spre munți din vremea migrațiilor, a urmat «extensia» spre zonele până atunci expuse, atunci când migrațiile s-au mai domolit și când organizarea pre-statală a permis o mai mare siguranță. Ceva similar s-a petrecut în Grecia, unde «prin cucerirea slavă a interiorului țării» a avut loc «concentrarea populației grecești în așezările de pe coastă, de unde a revenit cu timpul»⁹. Parțial la fel s-a întâmplat și cu populația romanică de la sudul Dunării după anul 602 e.n., când are loc «deplasarea unor elemente romanice... înspre sud și vest, în Peninsula Balcanică (Aromânii, Meglenoromânii, Morovlahii)»¹⁰.

Așadar, rămâne foarte plauzibil că în vremea migrațiilor Daco-Romanii (apoi Românii) au preferat în mare măsură să se replieze spre zonele ferite, îndeosebi muntoase. Așezările de tip pastoral, modeste și expuse neconținutelor agresiuni ale asprei naturi montane, nu erau făcute pentru a lăsa urme durabile peste veacuri. O populație slab organizată, care prefera să nu se afișeze în condițiile atât de vitrege de după plecarea trupelor romane, nu putea desigur atrage atenția istoricilor de pe alte meleaguri din acele vremuri tulburi. Așa se explică ușor de ce izvoarele tac cu privire la Români timp de secole. Ei trăiau atunci în umbra istoriei, după ce Dacii străluciseră în Antichitate însă teritoriul strămoșesc nu l-au părăsit niciodată.

NOTE

1. Florus, II, 28 (IV, 12), 18 (la H. Daicoviciu, *Dacii*, Editura enciclopedică română, București, 1972, p. 111 și 163).
2. Hadrian Daicoviciu, *Dacii*, p. 150.
3. Vezi: *Istoria României* (tratat), vol. I, Editura Academiei RPR, 1960, p. 780.
4. Gh. Săninoiu, *Lămurirea unor dovezi ale permanenței populației daco-romane pe teritoriul fostei Dacii și a nașterii limbii române*, mss, 4 p.
5. Idem, *op.cit.* pp. 30-31.
6. *Istoria României*, ed. cit., p. 787.
7. *Ibidem*.
8. *Ibidem*.
9. *Ibidem*.
10. *Istoria României*, ed. cit., p. 807.

«Aner gétes» și istoriografia antică

de Aurelia SÂMBOAN

Pe cât de ușor răsare Burebista din matca tulburătoare a mitului, de parcă ar fi încă între noi, și n-ar fi murit niciodată, și ar înflori și astăzi, cu duhul său fierbinte, zările de la Carpați și Danubiu, pe atât de anevoie îi reconstituim ființa din zgârcenia semnificativă a slovelor scrise. E un dat al destinului ca marii oameni să se însinueze cu putere în tărâmul visului, ignorând letopisețul realității, care immortalizează numai în timp, și nu dincolo de el, în nevreame și eternitate. Câte știm, de pildă despre Homer, care a lăsat în zeci de mii de versuri cea mai vie cronică a antichității lumii? Despre Socrate știm că a avut o soție înveninată și - da, asta știm - că a fost silit să se omoare. Sau, mai ciudat, ce știm despre aproape contemporanul nostru Shakespeare, a cărui existență, naționalitate și identitate se dispută aprig și astăzi? Existențele lor sunt certitudini neatinse cu mâna, dar cu atât mai încărcate de adâncă realitate, cum sunt abisurile oceanelor sau nemăsurarea cerului. Burebista, ca tragicul său contemporan Vercingetorix, n-a avut idee de cultul persoanei sale, care să trebuiască înscrisă în istorie, ci rostul lor a fost acela de a aduna sămânța răsfirată a unor mari neamuri, a o înflori într-o cunoaștere de sine care să poată fi pavăză la granița lăcomiei romane. Numele lui Burebista a rămas scris nu atât pe cărămizi și cioburi, cât în discul vânjos al unei alcătuirii politice care, de peste 2000 de ani, trăiește aceeași aici, la Carpați și Dunăre, cu o îndârjită constanță, în pofida tuturor adversităților. Dacia, marea și adevărata Dacie a lui Burebista, rotundă ca roata Soarelui-Mithras pe care-l adorau Traco-Geții pe filiera unor atemporale rituri indo-europene, răsare tot ce acesta din norii grei ai istoriei, de fiecare dată, cu o liniștitoare constanță: după cucerirea vremelnică a Romanilor, după vremelnicia de viforniță a năvalnicilor, după vrednicia pretențioasă și organizată a regalității ungurești, după prădalnica vremelnicie otomană, cum după alte vremelnice vremelnicii ce s-au insinuat în toate vremurile asupra rotunjimii granițelor de soare ale lui Burebista.

Dacă, totuși, Antichitatea a scris despre acest «aner gétes», bărbat get, a făcut-o în acel acompaniament care definea dialogul dintre spațiul istoric greco-roman, «oikumené», și necunoscutul misterios al popoarelor tinere, cu spaimă numite «barbare». Astfel se explică acea afirmație ce țâșnește din marmora unei inscripții, numindu-l pe Burebista: «*cel dintâi și cel mai mare dintre regii din Tracia*». Amintindu-l în al XI-lea capitol al istoriei sale *Despre originea și faptele Goților*, istoricul Iordanes circumscrie în timp începu-

tul domniei acestui cel mai mare dintre conducătorii Tracilor: «Apoi, în vreme ce la Geți domnea Burebista, a venit în Getia Deceneu, pe timpul când Sylla a pus mâna pe putere la Roma». Așadar, în anul 82 din cealaltă eră. Scăzând anul morții lui Burebista, 44 a.C., rămâne un interval de treizeci și opt de ani, o lungă domnie pe pământul acestei patrii, dărnicia timpului explicând și ea roadele excepționale obținute de străbunul întemeietor de Țară.

Istoricii din spațiul Mediteranei au scris câteva istorii ale Daciei, ale căror prime aserțiuni începeau, firește, cu Burebista. S-au pierdut, însă, atât valoroasa *Tés Dakikés*, a lui Appianus, cât și *Istoria dacică* a lui Dion Crysostomos, lucrarea despre Daci a lui Criton, medicul lui Traian, ori aceea a lui Traian însuși, lăsând goluri enorme, pe care le umple ceea ce a rămas dintr-o literatură oricum parcimonioasă. Un celebru pasaj din *Geographia* lui Strabon, cartea a VII-a, capitolul trei, vine să închege într-o strânsă, dar mai ales convingătoare sinteză, miezul existenței istorice a regelui dac. Deoarece, față de romanticul Iordanes, care desfășoară un demers personal, subiectiv, al gestelor antice, Strabon are rigoarea de fier a savantului. Iar el ne spune:

«Burebista, bărbat get, luând conducerea neamului său, a ridicat pe oamenii aceștia înrăiți de nesfârșitele războaie și i-a îndreptat prin abținere și sobrietate și ascultare de legi, așa încât în câțiva ani a întemeiat o mare împărăție și a supus Geților cea mai mare parte din populațiile vecine; ba a ajuns să fie temut chiar și de Romani, pentru că trecea Istrul fără frică, prădând Tracia până în Macedonia și Iliria, iar pe Celții ce se amestecaseră cu Tracii și cu Ilirii i-a pustiit cu totul, iar pe Boii de sub conducerea lui Cristasiros, precum și pe Taurisci i-a nimicit cu desăvârșire».

Iată dar o apreciere superlativă, isvodită în acel «oikuméné» orgolios, care nu-și precupețea viziunea șarjată asupra celor de peste granițele spiritualității greco-romane. Un alt document, de istoriografie internă de data aceasta, cunoscuta inscripție în cinstea lui Acornion, ridicată de cetățenii din Dionysopolis, aduce clarificare laconică în privința fruntariilor statale înscrise prin aceste lupte fără preget, precizând că Burebista era «străpânitor al tuturor ținuturilor de dincolo și de dincoace de Dunăre». Coroborând aceste știri cu alte dovezi, de domeniul arheologiei și istoriei, Vasile Pârvan ajunge la concluzia că «Burebista rămase singurul stăpân al centrului și răsăritului european». În fața lui era doar Imperiul, ajuns la apogeul puterii prin cei dintâi triumviri: Pompei, Caesar și Crassus. Reflexe ale politicii externe purtate de Burebista recoltăm din aceeași inscripție dionysopolitană. Acornion din Dionysopolis, grec învățat și politician subțire, era ministrul de externe al regelui daco-get, și, în această calitate, «a fost pe lângă acesta în cea dintâi și cea mai mare apropiere și a obținut cele mai bune rezultate pentru patria sa, inspirând și colaborând la cele mai eficiente măsuri și, nu mai puțin, câștigând bunăvoința regelui». Este omul pe care Burebista îl trimite să transforme în faptă poate cea mai importantă hotărâre politică din întreaga sa

domnie: aceea de a închea relații de prietenie și colaborare cu Pompei în ajunul confruntării acestuia cu Caesar, la Pharsalus. Hotărârea regelui dunărean nu trebuie judecată prin prisma înfrângerii lui Pompei de către genialul său rival. La data tratativilor, în anul 48 din cealaltă eră istorică, Pompei avea de partea sa tot Orientul și, în plus, era cel mai vestit militar și omul politic cel mai corect al vremii sale. Garanțiile cavalierești ale lui Pompei erau legi imuabile, iar folosul politic pe care Burebista și imperiul său l-ar fi tras dintr-o victorie pompeiană - la care, dealtminteri, toată lumea se aștepta... - ar fi fost mai mare decât ne putem închipui azi. Așadar, fără vreo ezitare, Acornion, «fiind trimis de regele Burebista ca sol la autocratorul Romanilor, Gnaeus Pompeius, și întâlnindu-se cu acesta în părțile Macedoniei, lângă Heraclea Lyncestis, nu numai și-a îndeplinit însărcinările ce le avea de la rege, câștigând bunăvoința Romanilor pentru rege, dar a purtat și cele mai frumoase negocieri în folosul patriei sale».

Paupertatea documentelor scrise referitoare direct la persoana marelui bărbat get («aner gêtes») nu este, iată, atât de severă încât să nu ne permită reconstituirea coloanelor de forță ale domniei întemeiate în urmă cu peste două mii de ani: definirea regelui («cel dintâi și cel mai mare dintre regii din Tracia»), anul luării domniei (82 a.C.), extensiunea și caracterul țării sale precum și strategia politică în ansamblul Europei vremii. Tot un document cert, același Strabon, marchează și o altă secvență, tragică și ultimă, aceea a morții lui Burebista, care «a sfârșit prin a fi răsturnat de niște răsculați, înainte ca Romanii să fi pornit o armată împotriva lui». Moartea prin trădare au suferit-o în același an 44 a.C., amândoi titanii care urmau să se înfrunte: Burebista și Iulius Caesar.

...Închid cartea faptelor lui Burebista cu convingerea că, da, întemeietorul și moștenirea sa sunt prezente riguros documentate ale lumii antice. Și totuși, zgârcenia slovelor îmi provoacă o ciudată stare de insatisfacție. Căci vreau să-l simt și să-l iubesc întreg pe acest neasemuit om al începuturilor noastre, așa cum nu mi-l poate restitui decât șuierul slobod al vântului, învârtoșându-se în mare spațiu pe trunchiul rotund al Carpaților, iarba ce răsare de peste două mii de ani din țărâna stropită cu sângele său, dogoarea soarelui în zile de vară, sau vuietul valurilor la Pontul Euxin sau aceste frunze-de-aur ce zac în toamna de sub Munții Coziei, unde mă aflu călător pe locul Arcedavei străbune, cuib de glorie și loc de scaun al împărăției lui «aner gêtes».

Burebista e însăși natura acestei patrii și rădăcina existenței ei istorice.

SHAKESPEARE ȘI FOLCLORUL ROMÂNESC

de C. RUPA

Există în colindele românești un «marginal survival», sintagma *leru-i ler*, cu variante în care însă *ler* rămâne elementul central, relictul acumulând de-a lungul timpului numeroase încercări de decodare semantică. Monografia opinărilor, începută cu D. Cantemir (*Hronicul vechimii...*, ed. Tocilescu, 901, p. 216), își continuă și astăzi pendulările între speculație și adevăr științific, fără a stabili însă o origine certă și definitivă refrenului din colindele românești (pt. istoric v. Al. Rosetti *Colindele religioase la Români*, Buc., 1920, p. 24sq; I.P.Sireteanu, *Limbă și cultură populară*, Buc., 1983, p. 193sq).

Dicționarul Academiei (t. II, part. 2, p. 163) precizează referitor la cuvântul *ler*: «Numele unui personaj mitic ce apare în colinde, basme, ghicitori, zicători, sub formele *Lar, Ler, Lei, Ler-împărat* (mai rar în Transilv.) *Lar-păcurar, ...Lerui-domn, Leroi, Lar-domnul sau Raliu-domn (...)* *Daleon*». Alte variante: *lel-, lăr-, lir-, lin* etc. întregite adesea cu *domn, doamne, domnul, domnului* etc.

I.B.-Deleanu (apud Al. T. Dumitrescu, în «RIAF», XIII, 1912, p. 331) în *Lexiconul românesc-nemțesc*, scria că *ler* este «un cuvânt obișnuit încă la poporul din Transilvania, cu precădere în colinde și cântece de Crăciun, în forma *Leru-doamne*, care se repetă după fiecare vers sau strofă», și că este cunoscut și ca nume propriu «al celui mai strălucit și mai puternic împărat», *Leru-împărat*.

Informatorii rurali ai lui N. Densușianu menționau că în localitățile de unde sunt ei: «Leriu Doamne era un mare împărat de răsărit, care trecuse multe țări și mări cu oști nenumărate de multe» (*mssc.* 4560, 381); «A fost un domn, anume Ler împărat, și a avut un fecior (...)» (*mssc.* 4555; 228); o relație mai amplă datorată informatorului Neculai Istrate, 108 ani, precizează că: «lerul Domnul... ar fi avut o fată mare, care iubea un tânăr. Împăratul, nevoind a o mărita după acel tânăr, a izgonit-o din casa lui la tânărul acela care locuia într-un bordei (...) în cele din urmă, Lerul împărat (...) s-a smintit, și-a pierdut toată averea, murind nebun» (*mssc.* 4553; 188) (ap.A. Fochi, *Datini și eresuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Răspunsurile la chestionarele lui Nicolae Densușianu*, București, 1976, p. 88-89).

Un *Ler Împărat* având mai multe fiice, apare și în descântece: «Tu, bubă... Să te duci la fetele lui Ler împărat»; «Fetele lui Lei împărat / Ele te-au

scuipat» (Gr. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, Buc., 1900, p. 609, 656). În genere, fetele lui *Ler împărat* au în descântece un caracter infernal, *Ler împărat* fiind tatăl strigoaicelor, moroaicelor etc. (cf. G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, 1885, p. 387), ele evidențiind un preconcept demonic ce ar putea sesiza asupra unei străvechi hirofanii legată, foarte probabil, de un cult acvatic: «(...) te du (...) / În smârcurile mărilor / Că acolo vă așteaptă (...) fata lui Ler împărat (...) / cu mesele întinse / Și cu făcliile aprinse» etc. (Tocilescu, *op. cit.*, p. 582, v. și p. 1588).

Aceste relicve referitoare la *ler* au o frecvență mai mare în nord-vestul țării, în Oltenia, Muntenia, Dobrogea, Moldova, existând și localități în care «nu se știe nimic despre *ler*» (ap. A. Fochi, *op. cit.*, p. 90).

Structurând informațiile, rezultă următorul nucleu arhetipal: un *Ler împărat* venit dinspre răsărit are, de regulă, mai multe fete. Din orgoliu, o alungă pe una dintre ele, apoi, pierzându-și averea, înebunește.

Paradigma este decelabilă unitar sau fragmentar în basme românești ca de pildă: *Zâna munților* (P. Ispirescu, *Legende sau basmele Românilor*, Buc., 1935, p. 211) și, mai ales, *Găinăreasa* (*ibidem*, p. 136), în care aceeași tramă duce la proliferarea morală a unei eroine cunoscută în proza folclorică universală sub numele de Cenușăreasa (Cendrillon, Aschenputtel). În această familie caracterologică mai trebuie inclusă și fiica împăratului din panetnica poveste *Ca sarea în bucate* ce se apropie foarte mult de arhetipul epic din... *Regele Lear* al marelui brit, protagonistă Cordelia calchiind desăvârșit modelul psihic-individual și psihic-social expus în basmele românești și în relatările despre *Ler împărat*.

Un amănunt ce ține de antropologia socială decopertat în *Regele Lear* de critica psihanalistă, apropie o dată mai mult basmul *Găinăreasa* de tragedia shakespeariană: respingerea exagerată a Cordeliei de către tatăl ei, ar semnifica în opinia psihocriticii defularea unei dorințe incestuoase care ar fi fost normală în contextul unei endogamii de castă, rezidentă încă în basmul românesc (în care eroina este silită să ia ca soț pe propriul tată).

În tragedia istorică *Regele Lear* - concepută prin 1605 și tipărită pentru întâia dată, în quarto, în 1608 - trei sunt sursele de inspirație shakespeariene, între care, intriga principală este o preluare din străvechi legende celtice, fiind consemnată de cronicile lui Holinshead, Higgins, Geoffrey, Monmouth (celebra *Historia Regnum Britanniae* cunoscută și de Will) ș.a.: «În Britania înecată de ceață domnește un rege Lear, când Uzia cârmuia în Iudeea și Ierobroam în Israel, cu 54 de ani mai înainte de zidirea Romei...» (Raphael Holinshead, *Chronicles of Englande, Scotlande and Irelande*, 1577 ap. C. Brandes, *Persönlichkeit Shakespeares*, v. 2, p. 277).

Lair - Llyr în alte ortografii - era la Celți zeul mării și al furtunii, protectorul navigației, atribute subliniate și de un hidronim ca *le Loir*, în Bretonia, al cărui afluent Dévona ar ascunde în fapt un *Deva* (cf. Mme de Marmier, «La mystique des eaux sacrées en Bretagne. Thèse...», Paris, 1947, p.

180) hidronim, dealtfel, frecvent în arealul celtic: 1 în Irlanda, 1 în Scoția, 1 în Țara Galilor și chiar 2 în Spania (cf. Renel ap. Mme de Marmier, *op. cit.*, p. 180, n. 3). Reamintim în acest context mult discutatele apropieri toponimice româno-engleze explicabile după unele voci prin transport celtic: *Deva -Devonshire, Timiș - Tamisa, Cătun -Kent etc.*

Lair - Llyr a avut și un fiu: *Manannan Mac Lair*, zeu apolinic, ulterior unul dintre primii regi legendari care au domnit în Ulster (cf. saga *Peripețiile lui Brain fiul lui Febail*, în V. Kernbach, *Miturile esențiale*, Buc., 1978, p. 378sq).

Ler - Lair - Llyr?

Paleoetnologia aduce un argument în plus. Spre sfârșitul secolului al V-lea î.e.n., în timpul mării migrații celtice, triburile tauriscilor (populație celtică) se stabilesc în nord-vestul Daciei (colindele cu *Ler împărat* au o densitate mai mare în Transilvania). Creatorii culturii La Tène, Celții, au indus Geto-Dacilor ca și climax cultural plugul cu brăzdar de fier, coasa, morile circulare de măcinat cereale, roata olarului cu turație rapidă etc. În contextul revoluționării agriculturii Geto-Dacilor, urările de belșug, colindele, erau funcționale înaintea strămutării romane a începutului de an, la întâi martie când Anul Nou coincidea cu începutul noului an agrar. Aceasta coroborat cu două informații despre *Ler* din chestionarele lui Densușianu: «Leru se zice că a fost un împărat de la care au și început colindele» (*mssc.* 4556, 244 și 4553, 188).

Abia în anul 60 î.e.n., Tauriscii din nord-vestul Daciei și triburile Boilor (tot de neam celtic) din Câmpia Panonică sunt alungate de Burebista care așează hotarul Daciei pe cursul Dunării mijlocii. Mai înainte, la anul 280 î.e.n., venind din bazinul Dunării Mijlocii, tribul Scordiscilor (ramură celtică) se stabilise în regiunea orașului Belgrad (Singiduum). Tot unor triburi celtice fiindu-le atribuit și efemerul regat de la Tyllis, la sud de Balcani. Acestor «impurități etnice» din arealul tracic, datorându-li-se probabil relice lingvistice ca scr. *Bog-Lero* sau refrenul croat *Hoja lero Dolerije* întâlnit la poezii raguzani Zlatarić (sec. XVI), Gundulić și Palmotić (sec. XVII) și într-o poezie atribuită lui Petru Contisti (sec. XVIII), sintagmă considerată cu «semantică obscură» de prof. M. Gavazzi (în «Nastavni Vjesnik», Zagreb, XXXI, 1923, nr. 6-7, p. 224-227), și care repetă evident cuvântul *ler* din colindele românești: (*hoja ler(o) (do)ler(ije)*).

Între clasa sacerdotală a Geto-Dacilor și druziilor Celților, se fac azi numeroase paralelisme. Ca și druziilor, preoții Geto-Dacilor celebrând culte misterice ce aveau comune caracterul noocratic, o perioadă de inițiere, scrisul tabuistic, o ocultatie și o epifanie, sacrificări umane etc. Cu Origene (*Philosophumena* I, 2) care menționează că: «Nu Pythagoras a introdus druidismul la Celți, după cum susțin alți scriitori, ci discipolul său, tracul Zamolxis», se impune o dată mai mult interrelaționarea celor două etnii. Prin acest feedback cultural explicându-se răspândirea cultului zeilor Cabiri (zei agrari, dar

și ai navigației) din Orientul Apropiat până în Irlanda (cf. Diodor, *Bibl. ist.*, IV, LVI, 4; v. pe larg în T. Antonescu, *Cultul Cabirilor în Dacia*, Buc., 1889). Faptul că vechii Celți cunoșteau cultul zeităților gemelare din Samothrake (insulă din Pontul tracic al Egeei) reiese și din saga mai sus citată, în care mitul celt despre «Insula Femeilor» sau «Insula Fecioarelor» (în irlandeză *tir na mban*) pare interferent mitului grec al Amazoanelor care, prin regina lor Myrina, au instituit cultul Cabirilor la Samothrake (cf. Diodor, *op. cit.*, III, LV, 8). Aceeași legendă celtică pomenind și de o «Insulă a Bucuriei» în care «oamenii râdeau în hohote, cu gura până la urechi», ecou al mitului grec despre «Insula Fericiților» (gr. *Makaron nesos*), arhipelagul paradisiac imaginat în nordul Oceanului Occidental, adăpost etern al eroilor și finalitate a lanțului metempsihotic pythagoreic (cf. Pindar, *Olimpica*, II, v. 61-83), interpolând mitul românesc al *Tinereții-fără-bătrânețe și vieții fără-de-moarte*. Prin acest substrat mitic comun balcano-irlandez, vehiculându-se, foarte probabil, și «misteriosul *Ler*».

Semantica lexemului rezultă printr-o etimologie inversă: în limba engleză modernă sintagma Dumnezeu (*The Lord*) are și un corespondent comun: *lord* 'domn, stăpân', o formă recentă a arhaismului *laird* (ex. *Scotland and Scotsman in the Eighteenth Century*, by MSS John Ramsay Esq, *Laird de Ochteryne*, ed by A. Allardyce, 1888). În concluzie, străvechiul *lair* din saga celtică, devenit prin adăugarea unei dentale protetice *laird*, semnifica «domn, stăpân» și, nu la urmă, «stăpân suprem, zeu».

Concluzionând, putem spune că refrenul colindelor noastre, *lerui ler*, se traducea, foarte probabil, prin «(Dumne)zeule doamne», «Doamne doamne» etc. fiind o invocatie căreia superstratul latin i-a subliniat sensul cu anafora «doamne», rezultând «lerui ler doamne». De remarcat faptul că, în colindele noastre religioase, deci mai recente, găsim demonstrația acestei semantici în formulări ca : «Domn, domn ș-a nost domn» (Densusianu, *mssc.* 4557; 352), «Domnule, domn din cer» (*mssc.* 4556; 97; 4557; 221) etc. (Ap. A. Fochi, *op. cit.*, p. 87).

În acest context, explicația lui Dumitru Dan (*Hailerui Doamne*, în «Noua revistă română», II, nr. 26, p. 85-91), preluată și de dicționare (Dicționarul Academiei, DEX, DM), este greșită: *Ler* nu provine din canonicul (*Ha*)llelu(*iah Domine*), ci invers, locuția creștină s-a suprapus pe o invocatie balcanică precreștină: *Hailerui doamne*, *Hoja lero dolerije*. Demonstrația este și un argument la prezumția lui M. Eliade că Geto-Dacii erau creștini «avant-la-lettre».

*

Având etimonul *ler*, lexemul *lele* reapare și el ca refren în colindele românești, fapt ce îi certifică vechimea: «Și să fii veșnic voios/ De nașterea lui Cristos/ *Lelioară* ș-a nost domn» (Colinda junelui, în I. Ilieșiu, *Poezii și basme populare din colecții inedite*, București, 1967). În care *lelioară* are evi-

dent încărcătura semantică a Fecioarei Maria.

Prin sinonimie, *lele* se traducea deci prin «doamnă», *leliță* prin «domniță» etc. Spre exemplificare: «Hai, lele văduviță/ Da cui cânti tu-așa cu jele» (G. Breazul, *Patrium Carmen...*, Craiova, 1941, p. 141), «*Leliță* de pe Feleac/ Doamne, rău te-ai măritat» (V.T. Doniga, *Folclor din Maramureș*, Buc., 1980, p. 63) etc.

Lele este des întâlnit și în aromână, în slava veche (*lelja*), sârbă (*lele*, *ljena*) (lel/ika), bulgară (*lele*), familiei adăugându-i-se și membrul englez *lady* (o trecere evidentă din *laird*).

Notăm și faptul că în dialectul daco-român, ca repartiție dialectală, *lele* «arată prezența masivă a cuvântului în nordul, centrul și sud-estul Transilvaniei, apoi în toată Moldova.» (I.P. Sireteanu, *op. cit.*, p. 252), în exact aria de mai mare incidență a lui *ler*.

RADICALI PRIMARI EXPRESIVI (II)

de Prof. Vasile C. IONIȚĂ

Partea primă a acestor observații a apărut în *Noi Tracii* nr. 172 (februarie 1989), p. 8-13, unde sunt prezentate principiile privitoare la ceea ce considerăm «radicali primari expresivi» și unde sunt analizați radicalii: MAC (cu variantele MĂC, MĂC), MAG (cu variantele MĂG, MĂG, MOC și MOG)¹.

5. MUC (cu varianta MUG)

Reamintim că DLR (s.v. *moacă*) menționează variantele *moache*, *moagă*, *moahă*, *mochiu*, *măcă*, *mogă* și *mucă*, cu sensul principal «măciucă» și cu alte sensuri secundare, unele interferându-se cu cele ale lui *muc*. Bine cunoscutul rom. *muchie*, cu diverse înțelesuri, dar și cu cel privitor la forma de relief (vf. *muchie de deal*), este evident înrudit cu o parte din cuvintele derivate de la radicalii deja amintiți, mai precis din radicalul *muc*.

B.P. Hasdeu, aflat mereu în dispută cu Cihac, contestă etimologia propusă de acesta pentru *mugur* (provenit din lat. *muculus*) și susține înrudierea cuvântului cu alb. *mugul*, cea îndeobște cunoscută și acceptată de istorici și lingviști, dar menționează și sanscr. *mukula* «byrgeon, bouton»². Pe de altă parte, radicalul s-a conservat - cum arătam în altă parte - în oronimul *Muga* din arealul Muntele Mic - Țarul (Banat)³.

6. MAM

Majoritatea covârșitoare a cuvintelor formate de la radicalul *mam* au

sensul general de «personaj obscur (duh malefic)», unele dintre ele fiind întâlnite (în perechi: masculin/feminin) în descântece: cf. *marmornița* și *mamornițoiul*. Laura Vasiliu le clasifică la categoria «formațiilor neclare»: cf. *mamarcă* «numele nevestei lui Scaraoțchi»; *mămăhoarcă* «babă meșteră», explicat de DLR prin contaminare, de fapt fiind vorba de un cuvânt compus din *mamă* și *hoarcă*⁴. Probabil că *mamornic* «gândac de culoare neagră-albăstrui» are ca motivație forma (sferică, rotundă), dar s-ar putea să existe și o altă explicație, în eventualitatea implicării acestei insecte în practica leacurilor băbești, în descântecele care însoțeau aplicarea leacului. Aceleași eventuale explicații pot fi aplicate și lui *mămărușă*, alt nume al cunoscutei *buburuze*.

7. MOM

Despre acest radical am mai amintit atunci când am folosit cuvântul *momic* «ridicătură de teren de mărime variabilă» pentru refacerea radicalului, ca exemplu concret de combinare a temei cu un sufix diminutival (-ic). Cât despre oronimul *Moma* și toponimul diminutiv *Momuța*, aflat în același areal (Munții Apuseni, masivul montan Codru - Moma) avem certitudinea că el conservă, alături de alți radicali oronimici (*Muga*, *Piga*, *Gugu* etc), «radicalul primar expresiv» *mom*, originea lui antroponimică fiind puțin probabilă pentru motivele arătate cu alt prilej⁵.

B.P. Hasdeu menționează «medio-lat. *momus* și *momerium*, germ. *Mumme*, *Mummerei*, fr. *momerie*, bohem. *mumraj*» pentru a explica forma veche românească *mamuie* (épouvantail) a actualului *momâie*; cf. «*mamue* cu care spar păsările»⁶. Savantul consideră cuvântul «de origine copilărească» (dă exemplu și din alte idiomuri) «fără ca să urmeze neapărat trecerea dintr-o limbă în alta»; în continuare citează observația lui G. von der Gabelentz: «Nepoțelul meu obișnuia să denumească toate lucrurile rotunde cu cuvinte monosilabice, care constau din m-m și o vocală intermediară care era cu atât mai joasă, cu cât lucrul era mai mare. Astfel numea *Mum* un tablou mare rotund, *Mom* luna sau un ceas de buzunar. *Mim-mim-mim-mim* stelele (plural prin reduplicare)» (traducerea editorului, n.n.). Am putea vorbi deci de «formații infantile» și în epoci aparținătoare «copilăriei» fiecărui popor.

Momârlan s.m. «bădăran», pentru care Scriban susține că ar proveni dintr-o rădăcină *mom-* și căruia Laura Vasiliu îi «reproșează» că nu arată «din ce se poate izola această rădăcină»⁷, are și sensul de «moviliță», precum și înțelesul de «mănunchi de zdrențe folosit ca semn de hotar sau ca sperietoare». DLR glosează cuvântul sub două titluri: primul cel cu sens depreciativ și apoi ca «denumire a unui dans popular românesc», precum și a «unui joc de copii», fiind considerate cuvinte omonime, când în realitate este vorba de polisemantismul aceluiași cuvânt⁸.

Radicalul mai este evident și în *momuc* «rinichi», precum și în *mominiț*

sau *momite*, termeni dialectali pentru «amigdale»⁹, iar în *momonete* «om de zăpadă» (DLR, s.v.) radicalul se detașează, de asemenea, cu ușurință, ideea generală fiind aceea de «obiect rotund, sferic».

8. MUM

Mumoaie apare ca variantă a lui *momâie* (DLR, s.v.), iar *mumoi* are sensul general de «grămadă». Același radical se desprinde și din toponimul *Mumuieți*, cu referire la «*ridicături de teren*» într-un peisaj montan¹⁰.

*

*

*

În concluzie, existența «radicalilor primari expresivi» este o realitate incontestabilă. Prezența lor în cuvinte aparținătoare unor idiomuri îndepărtate geografic de teritoriul limbii române exclude eventualitatea împrumuturilor. Explicarea etimologică a unor asemenea cuvinte din idiomuri ale popoarelor învecinate geografic cu aria dialectului dacoromân, aplicând principiul unicului sens (din bulgară, sârbocroată, maghiară, ucraineană etc.) spre limba română, este nejustificată, deși nu pot fi excluse nici astfel de cazuri.

Vechimea acestor radicali este, de asemenea, indubitabilă și suntem îndreptățiți să credem că mare parte din astfel de cuvinte aparțin stratului prelatin. Pentru această aserțiune pledează productivitatea lor, faptul că aparțin unor sfere semantice legate de relief, de credințe străvechi, de păstorit, de cutume arhaice etc.

Radicalii discutați în observațiile noastre nu sunt singurii de acest fel și, când facem această observație, ne gândim, de pildă, la un alt sinonim al lui *mocan* și anume la *moroian*, atât de «ușor» explicat din *moroi* «strigoii», neglijându-se celelalte sensuri ale radicalului *mor*, precum și existența într-o altă arie lingvistică a lui *morro*, care în spaniolă are sensul «movilă», dar și «măciucă».

NOTE

1. Cititorii sunt rugați să facă în partea întâi următoarele îndreptări: p. 8, r. 11 (de sus), în loc de «și repartiția» - «lor și repartiția»; p. 8, r. 3 (de jos): «tocmai de aceea» - «tocmai aceea»; p. 9, r. 8 (de jos): «ci una» - «ci și una»; p. 10, r. 20 (de jos): «*mocârână*» - «*mocârcă*»; p. 11, r. 5 (de sus): «cronimul» - «oronimul»; p. 13, r. 4 (de sus): «*mic*» - «*moc*».

2. *Cuvinte den bătrâni. Limba română vorbită între 1550-1600. Studiu paleografico-lingvistic*, Tomul I, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1983, p. 283.

3. Vasile Ioniță, *Nume de locuri din Banat*, Editura Facla, Timișoara, 1982, p. 202.

4. *Sufixe substantivale cu -r-* expresiv, în SMFC, V, p. 39.

5. *Op. cit.*, p. 198-199.

6. *Op. cit.*, p. 280.

7. *Art. cit.*, p. 40.

8. Dansul popular *Momiru*, cunoscut în zona Văii Timișului bănățean, va fi fost, probabil, însoțit de un anumit ritual, necunoscut nouă și care ar putea explica prezența evidentă a radicalului *mom*.

9. NALR-Banat, h. 86 (Amigdale): *momînț* (Pecinișca); (Lascovița și Vărădia).

10. V. Ioniță, *op. cit.*, p. 201.

TIGHECIUL VECHI ȚINUT «AUTONOM»

Anatol MĂCRIȘ

Tigheciul a fost unul dintre ținuturile românești în care au luat naștere formațiuni prestatale cu mult înainte de înființarea statului moldovenesc.

Ținutul era situat pe malul stâng al Prutului, în dreptul târgului Fălciu și cuprindea codrul Tigheciului pe văile Sărata, Tigheci și Larga, afluenți ai Prutului.

Despre vechimea și autonomia acestui ținut cităm părerea unor istorici:

C.C. Giurescu: - Dimitrie Cantemir știe de trei «republici», adică de trei formațiuni teritoriale străvechi. Una este Vrancea, cea de a doua este Câmpulung Moldovenesc, iar cea de a treia Tigheciul, ținutul din marginea stepei Bugeacului. După toate probabilitățile și aceste două ultime «republici» sunt tot două vechi cnezate sau voievodate, ca și Vrancea, mai degrabă cnezate decât voievodate¹.

Dan Gh. Tudor: - Fără îndoială, asemenea formațiuni prestatale (în cursul secolelor IX-XI) au existat și în regiunile extracarpătice, în zonele intramontane sau în aceea de dealuri și chiar de câmpie, multe din acestea având, pe lângă denumirea de «țară» și pe aceea de «codru» și «câmp». Așa au fost, de exemplu, Țara Vrancei, Câmpul lui Dragoș, Codrii Tigheciului și ai Lăpușnei și altele².

D. Onciul: - Aceste trei «republici» au fost vechi confederații ale cnezilor români, Câmpulung fiind situat în apropiere de Bolohoveni, Tigheciul pe teritoriul Brodnicilor, iar Vrancea fiind o organizație cnezială din răsăritul Țării Românești³

Cronicile rusești și ungurești menționează existența în secolul al XIII-lea, în sudul Moldovei și al Basarabiei, a Brodnicilor. Despre originea etnică a acestora s-au purtat multe discuții. Ținând seama că la epoca în care sunt menționați asimilarea Slavilor era un fapt împlinit, C.C. Giurescu îi consideră pe Brodnici drept Români.

Istoricii sovietici F.A.Grosul, V.M.Senkovici: - *Procesul formării cnezatelor* (în secolul al IX-lea până în secolul al XII-lea) a avut loc și în teritoriul dintre Carpați și Nistru. Tradiția istorică păstrează amintirea despre ținutul din nordul Moldovei «Câmpulung», despre ținutul Vrancea, situat în sud-vestul teritoriului Moldovei și despre ținutul Tigheci, ce ocupa zona de codri dintre Prut și Nistru. Aici locuiau Codrenii, care își apărau cu succes teritoriul de atacul migratorilor⁴.

A.D. Xenopol: - ...boierii moldoveni știau din «istorii vechi» că în cele trei regiuni de care vorbește Dimitrie Cantemir, mult mai înainte de descălecarea lui Dragoș Vodă, pentru că au fost locuri tari și pentru bărbăția

locuitorilor, singuri erau slobozi stăpânitori ai acestor locuri⁵.

- «Limba slavonă va fi fost cunoscută și la curțile voievozilor din Muntenia anteriori descălecării, precum la aceea a lui Seneslau, Litovoi, precum și la micile state ce existau în Moldova, în Vrancea, Câmpulung și Chișinău. Dovadă că lucrurile trebuie să fie astfel este împrejurarea că cele mai vechi documente din Țările Române sunt redactate în această limbă»⁶.

Aceste formațiuni s-au dezvoltat treptat; ele constituie o realitate în secolul al XIII-lea și Tătarii nu le-au putut desființa; ei s-au mulțumit să-și ia dijmele din grâu și vite și vămile de la negoțul care se purta tot mai viu prin cuprinsul cnezatelor și voievodatelor noastre⁷.

După întemeierea statului moldovenesc, Ținutul Tigheci păstrează o anumită autonomie. Unele regiuni, spune A.D. Xenopol, tari prin natura lor, păstrează față de descălecător o oarecare neatârnamare. Bogdan recunosc, ca și Radu Neagru, privilegiile grupurilor de Români așezate prin locurile tari, precum Câmpulung din Bucovina sau cei din codrii Tigheciului sau Codrenii, asupra cărora domnitorul avea dreptul de a le numi vornicul, iar pe celelalte le lăsa să se ocârmuiască de sine, numindu-și ele judecătorii lor și plătind domnului un tribut anual, apoi fiind îndatorați la slujbă armată, poziții de care se bucură aceste două regiuni până în timpul lui Cantemir, care ne arată privilegiile lor⁸.

Tigheciul ca și Vrancea și Câmpulung și-au păstrat până târziu privilegiile datorită așezării lor geografice (V. Stoicescu).

În timpul domniei lui Dimitrie Cantemir, ținutul Tigheci își păstra autonomia având următoarele obligații: «Locuitorii plătesc domniei în fiecare an o dajdie mică, toți sunt călărași sau călăreți. Înainte vreme era o oaste de 8.000 oameni, dar acum abia mai pot aduna la nevoie 2.000; de altminteri întrec în vitejie pe toți ceilalți Moldoveni, încât este și o zicală: cinci Tătari din Crimeea prețuiesc mai mult decât zece Tătari din Bugeac; cinci Moldoveni biruie zece Tătari din Crimeea, iar cinci Codreni bat zece Moldoveni».

Dimitrie Cantemir în «Descrierea Moldovei» descrie astfel ținutul și relațiile cu Tătarii: «Un alt codru de dincolo de Prut, care se află la hotarul Basarabiei și se numește Tigheciu, se întinde pe aproape treizeci de mile italienești în părțile sale dinăuntru. Pentru Moldoveni a fost cea mai bună pavăză împotriva Sciților, care au atacat deseori, dar n-au putut-o lua niciodată. Copacii sunt foarte înalți și atât de deși, încât un drumeț nu-l poate străbate cu piciorul decât pe poteci cunoscute numai de locuitorii Țării».

Înainte se numărau aici peste douăsprezece mii de locuitori, care erau cei mai viteji oșteni din toată Moldova; azi după atâtea lupte și înfrângeri și de o parte și de alta, n-au mai rămas decât vreo două mii.

Acești locuitori au cu Tătarii din Bugeac, vecinii lor, o învoială prin care se obligă să le dea în fiecare an un număr de legături de lemne, fiindcă Basarabia suferă mai cu seamă de lipsa lemnului. Această învoială o țin întru-totul până azi; însă atunci când Tătarii trec peste învoială și au de gând să

ceară mai mult, lucru care se întâmplă adesea, locuitorii Tigheciului se apără cu arme în mână și câștigă deseori izbânda».

Codrii Tigheciului au servit ca pretutindeni drept loc de refugiu. Până la marginea stepei s-au întins prin poienile pădurilor și pe văile apelor «odăile», prisăcile, cătunele și satele plugarilor și păstorilor *valahi* cum le spuneau vecinii Slavi și Turci (în limba tătară «ulag»)⁹.

Satele erau apărate de un val care se numea troian sau perecop. În secolul al XV-lea sunt amintite ca având val de apărare Cahul și Iezerul Roșu, Fărceni, Frumoasa, Fântâna lui Mareș și mai jos la Bubuiogi, La Fântâna Mare, Fântâna Hlabnicului, la Iezerele Oreahovul și Belev, toate în ținutul Tigheci¹⁰.

Satele din ținutul Tigheci au fost sate de răzeși. C. Cihodaru susține că obștiile răzeșești din unele regiuni periferice ca: Vrancea, Câmpulung și Tigheci sunt urmașe ale obștiilor țărănești primitive.

Sub raportul militar tighecenii ascultau de Căpitanul de Tigheci, numit mai târziu și Căpitanul de Codru.

Într-un document din 11 martie 1620 este amintit Gabor, Căpitanul de Tigheci care cu neamurile și răzeșii săi câștigă procesul pentru satele Negri-lești, Brițcani și Balta Geamănul din ținutul Tigheci, împotriva boierului Grigore Ureche¹¹.

Căpitanul de Codru este pomenit și în cronica Ghiculeștilor¹², în anul 1729, cu sediul în Târgul Fălciului; ca rang ierarhic venea îndată după vel căpitanul de Iași. Îl mai găsim pomenit într-o carte domnească din anul 1743 de la Constantin Mavrocordat și într-un act din 1756; precum și în alte documente¹³. Căpitanul de Codru era un mare căpitan de margine, a cărui menire era paza hotarului Țării împotriva unor vecini turbulenți cum erau Tătarii. Odată cu dispariția răzeșilor (1801) a dispărut și această funcție. După 1812 ținutul Codrului ajunge sub stăpânirea rusească, odată cu restul Moldovei dintre Prut și Nistru.

Din punct de vedere administrativ, Tigheciul era organizat în secolele XV, XVI și XVII ca un ținut (județ) având reședința la Târgul Sărății. El este amintit în documente din anii 1546 și 1548 ca ținutul Chigeaci. În continuare apare ca ținut separat și în catastiful din 1591 al lui Petru Șchiopul. Este de remarcat că după anul 1538 de ținutul Tigheci aparțin și satele de pe malul stâng al Prutului, până la Cahul, neintrate sub stăpânirea turco-tătară.

În documente din secolul al XVI-lea sunt amintiți juzi care își aveau case la Sinești pe Chigeaci, la Brițcani, la Gura Largăi pe Prut, unde a fost casa lui Oană Lărgeanu. De asemenea, se menționează curtea lui Teodor Bubuioc, în Cahul, pe Prut¹⁴.

În anul 1538, după cum este cunoscut, Turcii ocupă Tighina și Bugeacul. Pretextul agresiunii Turcilor împotriva lui Petru Rareș a fost, pe de o parte ciocnirea populației moldovenești din Tigheci cu garnizoana turcă de la Chilia și pe de altă parte, refuzul lui Petru Rareș de a ceda Bugeacul Turcilor.

La 1535, Tătarii din Bugeac cu câțiva turci din Chilia au încercat să taie lemne dintr-o pădure a Moldovei, pe care o stăpâneau locuitorii din Tigheci. Tighecenii îi izgoniră și îi urmăriră până la orașul Chilia, căruia i-au dat foc.

În urma rezultatului nefavorabil pentru Petru Rareș al luptei cu Turcii, aceștia au ocupat Bugeacul și au transformat Tighina și zona înconjurătoare în raia turcească, Bender. În șapte sate «hănești» ale pârcălăbiei de Ciubărciu, pe Nistru, la sud de Tighina, s-a păstrat administrația moldovenească până în 1595, când Ieremia Movilă le dăruiește hanului tătarăsc Gazi-Ghirai. În anul 1672, Duca Vodă, în a doua sa domnie, solicita ajutorul lui Halil Pașa, Serascherul de Babadag și comandantul cetății Camenița și al lui El Agasâ din Bugeac pentru a potoli răscoala lăpușnenilor, orheenilor și a sorocenilor conduși de Hâncu. După înăbușirea răscoalei, Tătarii au rămas și au ocupat o zonă din Moldova, la nord de Bugeac până la valul superior al lui Traian. Astfel numai o parte din ținutul Tigheciului a rămas la Moldova și anume «pădurea de fagi»¹⁵.

Teodor Cantemir, tatăl lui Constantin Cantemir, originar din Ținutul Tigheciului, a murit luptând și apărând ținutul de Tătarii din Bugeac. Dimitrie Cantemir povestește: «Năvălind Tătarii din Crâm și Bugeac, Teodor a apărât vitejește Ținutul Codrului, care i-a fost încredințat și a fost rănit greu de Tătari din care rană peste puține zile a și murit». Sub domnia lui Dabija Vodă, Constantin Cantemir a fost ispravnicul Ținutului Codrului. I se mai dă în plus și vornicia Bârladului, cu sarcina de a supraveghea granița spre Bugeac. În anul 1665, murind Dabija Vodă, vine la tronul Moldovei Duca Vodă, care îi încredințează lui Constantin Cantemir aceeași cârmuire a Codrului și strângerea dărilor de la acele ținuturi, precum și apărarea granițelor de Tătarii Nogai.

În anul 1683, pe timpul celei de-a treia domnii a lui Duca Vodă, Constantin Cantemir participă la expediția contra Vienei. Dar, la puțină cale de mare, îi cere voie lui Duca Vodă să se întoarcă în Țară, la ținutul său, al Codrului, unde, în lipsă, Tătarii îi jefuiseră curtea și moșiile¹⁶.

După anul 1711, ținutul Codrului este înglobat în ținutul Fălciu și are reședința în târgul Fălciu, unde își aveau sediul ispravnicul și Căpitanul de Codru.

În anul 1742, are loc o nouă organizare a ținuturilor (județelor) de la granița cu Bugeacul. Se reînființează Ținutul Codrului și se mai înființează ținuturile Greceni și Hotărniceni la marginea estică și nordică a Bugeacului. Târgul Greceni era situat la sud de Cahul, în dreptul localității Vadu lui Isac, iar târgul Hotărniceni, imediat la sud de ținutul Lăpușna, la nord de Valul superior al lui Traian. Târgul Greceni, reședința ținutului cu același nume, era sediul slujbașilor, însărcinați cu supravegherea graniței spre Tătari¹⁷. În anul 1786, sultanul Abdul Hamid I dispune comandantului din Bender că dacă «unii bugeceni trec în Moldova spre a procura chereștea, nuiele, vreas-

curi și lemne de foc» trebuie să le plătească.

În privința relațiilor, în general, cu Tătarii, Miron Costin, în Letopișeșul său, relatează o năvală a acestora în asociere cu Cazacii, în anul 1650: «Iară Codrul Chigeciului la Fălciu foarte puțină pagubă au făcut Tătarii atuncea, că îndată au năzuit la codrișorul lor, ce au ei acolo, anume Chigeciul, pădure nu așa înaltă în copaci, că copacii foarte puțini sunt, cum este deasă și răpoasă și de spini mai mult decât de altu lemn, crescută. Și s-au apărât chigecenii, de nu le-au putut strica nimica Tătarii¹⁸.

O altă relatare se referă la anul 1727, când începe o tulburare a Tătariilor din Bugeac. Pentru potolirea ei participă și Grigore Ghica Vodă cu oastea lui. El pleacă din Iași, trece codrul la Scânteia, apoi prin Fălciu, trece Prutul. «Și au mers la codrul Chigeciului - povestește Neculce - de-au șazut acolo vreo două-trei săptămâni... Și au șazut în codru, fân, grăunțe tot de la Tătari au mâncat toată oastea. Și la purcesu au pus de au făcut și o movilă mare în codru ca să rămână de pomenire. Movilei din codru i-au rămas numele de *Movila lui Grigore Vodă* (Cronica Ghiculeștilor).

Localitățile în care se întâlneau locuitorii Tigheciului cu Tătarii, pentru tranzacții (sau pentru lichidarea diferendelor) erau Căușanii, reședința Tătarilor din Bugeac, Comrat de pe râul Ialpug, sediul unui mârzac tătar și Tigheciul, reședința ținutului Codru (Cazaua Codru în documentele turcești). Localitatea Comrat are etimologia din «comurat», ceea ce în limba tătară înseamnă «calul cărbune», în amintirea unui cal negru proprietatea mârzacului. Localitatea Comrat a fost, probabil, reședința mârzacului tribului tătar Orumbetolu (Orumbet-oglu sau mai corect Or-mehmet oglu, Börü-mehmet oglu) subordonat Seraschierului din Ismail, întrucât este cea mai apropiată de Tigheciu și de Fălciu, localități deseori atacate de acești Tătari.

«Prin iarlâkul din 27 octombrie 1764 Tătarilor tribului Orumbet-oglu li se interzice să tulbure localitatea Fălciu, care mai fusese prădată și în 1758».¹⁹

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea Tătarii aveau o înțelegere cu Moldova care le permitea să folosească o zonă de graniță «de două ceasuri» (de mers călare) pentru pășunat și agricultură.

Tătarii plăteau pentru aceasta un alâm proprietarilor terenurilor.

Tătarii nu au respectat această înțelegere și își instalau sălașe în această zonă, provocând protestele Moldovenilor.

Pentru lichidarea diferendului prin hațișerife ale Porții din 1756; 1764, 1778 și din 12 mai 1793 au avut loc întâlniri (medjilis) între Moldoveni și Tătari la Tigheciu²⁰.

În perioada 1812-1820, Basarabia, sub ocupația rusească, își păstrează vechea organizare administrativă și juridică. Ținutul Tigheci, cu reședința în târgul Loova, își pierde orice atribuțiuni și privilegii militare. Se păstrează dreptul de a judeca cauzele civile ale obștiilor răzășești de către acestea, con-

form obiceiului pământului (vechiului drept moldovenesc).

În anul 1829, guvernul imperial rus, prin Decretul pentru conducerea oblastului (provinciei) Basarabiei, desființează administrația moldovenească, introducând instituțiile administrative și sistemul fiscal rusești, interzicând totodată folosirea limbii moldovenești în instituțiile de stat²¹. În felul acesta se stinge orice urmă de autonomie și de privilegii și în ținutul Codrului, înglobat în județul Bender.

Prin Tratatul de la Berlin (1858) trei județe din sudul Basarabiei se restituie Moldovei.

Ținutul Tigheciului a intrat în componența județului Cahul. Vechile târguri - Târgul Sărății și Tigheciul deveniseră sate, iar ca localități urbane se dezvoltă Leova pe Prut, Comrat pe Ialpuș, la marginea ținutului, iar în sudul ținutului, pe Prut, Cahul, care devine reședință de județ.

În urma Congresului de la Berlin din 1877 cele trei județe din sudul Basarabiei sunt reocupate de Ruși. Comuna și gara Granița Veche pe calea ferată Fălciu-Basarabească este martora schimbărilor din istoria acestui ținut.

Codrii Tigheciului există și astăzi cu unele defrișări pentru așezarea populației în creștere în ultimele două secole. De Tigheci amintește pârâul care se varsă în Prut, Tigheciul, comuna cu același nume, un sat Tighecanca, râul Sărata și comunele Sărățeni, Sărata Nouă, Sărata Galbenă, Sărățica Nouă... Despre locuitorii Tigheciului veniți din dreapta Prutului amintesc comunele Tutovanu, Căvurului ș.a.

Unele sate amintesc de unii etnici care au locuit în ținutul Tigheciului: Valea Jidanului, Valea lui Agop, Bulgari, Tătărăști, Tătărani, Blumental și Mingir, Ceadâr, Orac (ultimele trei găgăuzești).

În ceea ce privește razeșia, aceasta s-a păstrat până în 1801.

Domnul Moldovei, C.A. Ipsilanti a pus stăpânire, în ianuarie 1801, pe toate pământurile celor trei «republici» Vrancea, Dorna și Tigheciul, pe motiv că razeșii, neavând nici un act de danie din partea unui domnitor, ocinile lor trebuie considerate ca moșie domnească.

«Din Condica liuzilor din anul 1802, aflăm că în ținutul Codru, unde era vestită republică răzășească a Tigheciului, nu exista decât un singur sat răzășesc, Hănăsenii Vechi. Celelalte sate așezate pe aceste văi răpoase și deluroase, inclusiv Tigheciu reședința ținutului, sunt trecute ca fiind proprietatea logofătului Costache Ghica»²².

Dacă satele din Vrancea, după lungi procese, au reușit să-și câștige drepturile de razeși, tighecenii nu au reușit.

În anul 1864, moșia Leova era proprietatea văduvei domnitorului Grigore Ghica. În legătură cu această moșie a izbucnit un diferend între Mihail Kogălniceanu și ministrul de finanțe Kretzulescu.

În decursul timpului au existat numeroase cazuri în care domnitorii au încălcat «autonomia» ținutului, atribuind moșii unor boieri, mănăstiri sau mazili, dar lovitura de grație a fost dată, după cum am văzut, de Ipsilante.

Astfel, în anul 502, Ștefan cel Mare dădea slugilor domnești Dobrotă și Lupu, pentru dreaptă și credincioasă slujbă, un loc la Fântâna Ploșoara, pe valea Grecului, în ținutul Tigheci, «cât va fi de ajuns pentru un sat cu douăzeci de case»²³.

Din astfel de foști dregători se formează pătura mazililor, care s-au organizat având un conducător numit căpitan de mazili.

Din cărțile domnești emise mănăstirii Pobrata de Iancu Sasul, la 21 iulie 1581, poslușnicii sunt instruiți «să fie tari și puternici a păzi iezerul Beleu și mlăjetul de la Văleni din ținutul Tigheci» și să confişte de la cei care ar pescui ori ar tăia mlăjet «măiestriile și carul cu boi, securea și celelalte obiecte»²⁴.

Cum am amintit mai sus, Gabor, Căpitanul de Tigheci, câștigă în 11 martie 1628 procesul pentru satele Negrileşti, Brițcani și Balta Geamănul împotriva boierului Grigore Ureche.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, părți din ținutul Tigheciului au fost acaparate de boieri. Suprafețe mari sunt ocupate de Iordache Balș. Întrucât ocupă, de regulă, terenuri necultivate, Balș aduce țărani din dreapta Prutului (Tutoveanu și Covurlui amintesc de locurile de origină) și mai ales coloniștii din Dobrogea. În anul 1770 aduce Găgăuzi, care întemeiază satele Minjir, Ceadâr și Orac și Bulgari, care întemeiază satele Bulgari și Iargara.

După anul 1812, o parte din Moldovenii precum și Găgăuzii și Bulgarii colonizați în Tigheci se mută în Bugeac, unde li se atribuie pământ pe locurile rămase pustii prin plecarea Tătarilor.

Boierii ocupau prin diferite subterfugii nu numai locurile necultivate ale răzeșilor, dar și pământurile lucrate.

Domnitorii Moldovei încercau să stăvilească expansiunea boierilor. Prin așezământul Țării Moldovei din anul 743 al lui Constantin Mavrocordat moșiile din olatul Greceni și din partea Cohurlui, s-au dat cu tot venitul lor în stăpânirea moșnenilor²⁵.

Alexandru Mavrocordat, prin hrisovul din octombrie 1785, a interzis actele de danie; prin diverse dispoziții a încercat să susțină pătura răzeșilor.

Actul lui Ipsilanti din ianuarie 1801 a condus la pierderea libertății Tigheciului, ceea ce treia «republică» a Moldovei²⁶. Dacă în Condica liuzilor din anul 1803 mai apare un sat de răzeși în Tigheciu, în dicționarul geografic al lui Zamfir Arbore, din anul 1902, nu mai apar răzeși, ci țărani români. Unele sate au păstrat numele de răzeși în acela al satului: Moscovei-Răzești, Răzești ș.a.

NOTE

1. *Istoria Românilor*, I, București, 1974.
2. Dan Gh. Tudor, *Romanitatea carpato-dunăreană și Bizanțul în veacurile V-XI e.n.*, Iași, 1981.
3. D. Onciul, *Originile Principatului Moldovei*, în *Opere complete*, I.
4. *Istoria Moldovii*, Chișinău, 1951.
5. A.D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, I, București, 1986.
6. *Ibidem*, III, 1988, p. 493.
7. C.C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor*, București, 1971.
8. *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, II, București, 1986.

9. C.C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *op.cit.*
10. A. Gonța, *Satul în Moldova medievală*, București, 1986.
11. *Ibidem*, p. 248.
12. *Cronica Ghiculeștilor*, Ed. N. Cameriano și Adriana Cameriano-Ciocan, București, 1965, p. 307.
13. C.C. Giurescu, *Istoria pădurii românești*, București, 1976.
14. A. Gonța, *op.cit.*
15. M. Costin, *Opere*, ed. P.P. Panaitescu, București, 1958, p. 240.
16. V. Papacostea, *Civilizație românească și civilizație balcanică*, București, 1983.
17. C.C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor*, ed.cit., p. 253.
18. M. Costin, *op.cit.*, p. 133.
19. *Documente turcești privind istoria României*, II, București, 1983.
20. *Ibidem*, vol. I, II, III, 1976, 1983, 1986.
21. *Istoria Moldaviei*, ed. cit., p. 397.
22. P. Poni, *Statistica răzeșilor*, București, 1921.
23. A. Gonța, *op.cit.*, p. 131.
24. *Ibidem*, p. 300.
25. P. Poni, *op.cit.*

SULLE ORIGINI DEI GRECI

TUCIDIDE

Nota introduttiva di M. Neagoe

Secondo la tradizione storica ritenuta dalla maggioranza delle fonti antiche circa l'origine delle tribù greche, queste hanno migrato dal nord al sud: prima gli Joni, poi gli Achei, a partire dal XIX secolo a.C., e in seguito i Dori. Data l'autorità di tali fonti, nessuno ha messo in dubbio la verità di queste migrazioni, accettando le testimonianze della tradizione storica sull'origine di queste tribù che portano nomi diversi. Si è arrivati poi alla conclusione naturale che in seguito a una lunga osmosi di queste tribù sia nato il popolo col nome di Elleni, il cui paese viene denominato Ellade.

I termini di Greci e di Grecia sono apparsi più tardi. Omero, per esempio, chiama i Greci che partecipano alla guerra di Troia con i nomi di Danai, Argivi o Achei. Sull'evoluzione della storia delle tribù greche: la migrazione, lo stabilirsi nei territori dati e la formazione delle città più importanti ci trasmette preziose informazioni il più noto storico dell'antichità, Tucidide. Sebbene si presenti come ateniese, egli stesso era di origine tracia da parte paterna. Infatti quando è stato esiliato, si è ritirato presso una sua proprietà in Tracia.

Tenendo conto dell'eccezionale qualità della sua opera storica, pubblichiamo qui di seguito la breve presentazione fatta da Tucidide nella sua opera La guerra del Peloponneso (I, 2-3) relativa al periodo iniziale della storia del popolo che più tardi riceverà il nome di Greci.

Risulta infatti evidente che la terra chiamata ai nostri giorni Grecia non era in tempi antichi abitata stabilmente, ma in principio vi si succedevano migrazioni e le singole genti, pressate da popoli di volta in volta più numerosi, abbandonavano con facilità le loro sedi. Non vi era commercio; né esistevano relazioni reciproche sicure per terra o attraverso il mare. Ciascuno lavorava il proprio podere quant'era necessario a ricavarne il vitto: senz'accumulo di capitale e senza coltivare piantagioni, nel dubbio che una volta o l'altra qualche nuovo venuto li depredasse con un'improvvisa aggressione, poiché tra l'altro, non si fortificavano con mura. Inoltre, convinti di poter ottenere dovunque il cibo di volta in volta sufficiente per un giorno, mutavano residenza senza difficoltà. Perciò non possedevano la potenza costituita dalle città grandi e dagli altri dispositivi militari. In particolare erano i territori migliori di que-

sto paese a subire l'avvicinarsi continuo degli abitanti: la regione che ora ha nome Tessaglia, la Boezia e gran parte del Peloponneso, tranne l'Arcadia; del resto quelle terre che erano più fertili. Infatti, l'accrescersi in alcune genti della loro potenza, in virtù del suolo eccellente, era motivo al loro interno di discordie che ne causavano naturalmente la rovina. Al tempo stesso erano esposti agli attacchi anche più insidiosi delle popolazioni straniere. L'Attica, ad esempio, per la povertà del suolo fu abitata per lunghissimo tempo sempre dal medesimo popolo. Ed ecco la prova più determinante a sostegno del mio ragionamento, che proprio per migrazioni le altre genti greche non sono pervenute a un pari progresso: dai diversi luoghi della Grecia, esuli per un conflitto o per una sedizione intestina, gli uomini più ragguardevoli ricorrevano agli Ateniesi, certi di godersi un saldo rifugio. Fatti membri della città, fino dai tempi antichi contribuirono a renderla via via maggiore per numero d'uomini; cosicché in seguito, non bastando più il territorio dell'Attica, Atene mandò fino nella Ionia le sue colonie.

A parer mio, dimostra la debolezza degli antichi stati anche la considerazione seguente, certissima: prima dei fatti di Troia¹, è evidente che la Grecia non ha saputo mai riunire le proprie forze e dirigerle in un'impresa comune. Mi pare anzi che neppure tutta possedesse ancora il nome attuale², e che in epoca precedente ad Elleno, figlio di Deucalione³, tale appellativo non esistesse nemmeno. Furono invece singole genti, sembra, e soprattutto i Pelasgi⁴ a fornire di volta in volta il proprio nome a spazi sempre più ampi del paese. Quando crebbe nella regione di Ftia⁵ la potenza d'Elleno e dei suoi, accadeva di frequente che gli altri stati li chiamassero, bisognosi d'aiuto. Fu allora che in ognuno di questi paesi, per effetto di tali relazioni, a mio vedere, si diffuse progressivamente il nome di Elleni; ma non poté affermarsi né a lungo né sul complesso delle stirpi greche. Lo testimonia manifestamente Omero⁶: infatti, vissuto molto più tardi della guerra di Troia, non accomunò mai, in nessun punto della sua opera, tutti gli Elleni sotto questo nome, né lo conferì ad altri, eccettuati quelli che provennero dalla Ftotide al seguito di Achille e che invero erano gli Elleni originari. Nei suoi versi nomina i Danai, gli Argivi e gli Achei⁷. In effetti non ha mai neppure espresso il nome di barbari in quanto, a mio avviso, neanche i Greci erano ancora contraddistinti, in antitesi, con un unico appellativo. Dunque, quelli che singolarmente, una città dopo l'altra, nei limiti di quanti si comprendevano tra loro, e più tardi nel loro complesso ebbero nome di Greci, non si collegarono mai prima della guerra troiana per organizzare uno sforzo comune, per l'inconsistenza politica e l'assoluta mancanza di reciproci rapporti. Ma anche per questa famosa spedizione si riunirono quando avevano già acquistato maggiore dimestichezza con il mare.

NOTE

1. L'assedio decennale e la presa della città da parte delle forze greche.

2. Cioè Ellade, antica denominazione della Grecia, dal nome di Elleno, capostipite dei Dori.

3. Figlio di Prometeo, scampato al diluvio con la sposa Pirra e progenitore della stirpe umana.

4. Nome di popolazione neolitica originaria dell'Asia Minore, penetrata in Grecia verso il 4500-3000 a.C., come i Lelegi e i Cari.

5. Regione della Tessaglia, patria di Achille.

6. Poeta greco, autore, secondo la tradizione, dell'Iliade e dell'Odissea.

7. Danai: discendenti del re egizio Danao, che riparò nel Peloponneso fondando Argo. Achei: popolo invasore proveniente dall'Asia Minore, distrutta la potenza cretese, fondò in Grecia la civiltà micenea. Argivi: dal nome della pianura dove sorgevano le rocche di Tirinto e Micene, piazzeforti degli Achei.

SPAȚIUL TRACIC

«Tracii sunt neamul cel mai numeros și mai răspândit din lume, după cel al Indienilor» (*Herodot*)

CUPRINSUL

Prof. Anton Moisin, <i>Contrația și extensia geo-etnică în limitele teritoriului autohton</i>	1
Aurelia Sâmboan, <i>«Aner gétes» și istoriografia antică</i>	5
C. Rupa, <i>Shakespeare și folclorul românesc</i>	8
Prof. Vasile C. Ioniță, <i>Radicali primitivi expresivi (II)</i>	12
Anatol Măcriș, <i>Tigheciul, vechi ținut autonom</i>	15
Tucidide, <i>Le origini dei Greci</i>	22